

Єфремова Катерина Вікторівна
кандидатка юридичних наук,
старший наукових співробітник,
доцентка кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПЛАТЕЖІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

У роботі розглянуто правові засади прийняття онлайн-оплати та автоматизації платежів для бізнесу. Особливу увагу приділено можливості оплати товарів або послуг банківською картою через фінансового посередника – платіжний фасилітатор. Зроблено висновок про значення PayFac для підтримки електронної комерції, забезпечуючи підприємствам простий і доступний спосіб підключення платіжної інфраструктури. Правове регулювання діяльності платіжних фасилітаторів у ЄС та Україні повинно створювати надійну основу для розвитку цього сегмента ринку, одночасно забезпечуючи захист інтересів споживачів та підтримуючи безпеку електронних транзакцій.

Ключові слова: електронна комерція, фінансові технології, автоматизація платежів, PayFac, правове регулювання.

У сучасному світі електронної комерції набуває все більшого розповсюдження використання платіжних систем, які є ключовими елементами успішної цифрової торгівлі. Вони дозволяють споживачам легко та безпечно здійснювати покупки, а продавцям – ефективно приймати онлайн-платежі.

Платіжні системи відіграють важливу роль у розвитку електронної комерції, оскільки вони забезпечують зручність, безпеку транзакцій, підвищення конверсії в магазині та зменшують відсоток відмов від покупок [1]. Обробка платежів є ядром онлайн-економіки. І хоча онлайн-продажі ніколи ще не були такими простими завдяки поширенню торгових платформ, проте, фактичне налаштування платіжних функцій вимагає підтримки численних адміністративних систем і зв'язків.

Існує кілька основних типів інструментів для платіжних систем, які використовуються у електронній комерції: 1) банківські картки, 2) електронні гаманці, 3) банківські перекази, 4) мобільні платежі.

Сучасний електронний бізнес складно уявити без можливості оплати товарів або послуг банківською картою. Але щоб надати покупцям такий інструмент, власникам інтернет-магазинів та маркетплейсів необхідно спочатку відкрити мерчант-акаунт, що являє собою спеціальний торговий рахунок, на який продавець (суб'єкт електронної комерції) може приймати платежі з різних

банківських карток у цілодобовому режимі, незалежно від часу, коли працює банк-еквайр.

Банк-еквайр, в свою чергу, є банком, який здійснює проведення операцій оплати товарів та послуг, з використанням банківських карт через свою платіжну систему, здійснюючи проводку розрахунків. При цьому, в такому банку є спеціальний процесинговий сервер, який має зв'язок з такими із закритими банківськими мережами як UnionCard, MasterCard Visa та іншими міжнародними та внутрішньодержавними платіжними системами. За допомогою такого сервера банк здійснює авторизацію карти, а вже потім проводить необхідний платіж.

При підключенні інтернет-еквайрингу та відкритті мерчант-акаунту міжнародні та національні платіжні системи виставляють вимоги визначені законодавством про платіжні послуги, відповідно до яких суб'єкт, який реалізує товари та послуги через інтернет-магазин чи онлайн-платформу повинен бути суб'єктом господарювання. Окрім легального статусу, міжнародні платіжні системи вимагають, щоб сайт або мобільний додаток продавця відповідав необхідним технічним параметрам.

Залежно від того, який тип підприємницької діяльності та яка передбачена ймовірність поворотних платежів, рахунки мерчантів поділяються на високоризикові (high risk) і низькоризикові (low risk). Відкриття рахунку для платежів із високим ризиком потребує подачі більшої кількості документів і відповідно займає більше часу. Рівень ризику бізнесу оцінює банк або інша фінансова установа, куди подана заявка на реєстрацію акаунта [2].

Таким чином, створення мерчант-акаунту являє собою відкриття проміжного рахунку, який прив'язаний до основного банківського рахунку компанії. Спочатку отримані грошові кошти (як оплата товарів або послуг) накопичуються на мерчант-рахунку, а через кілька днів (зазвичай на 3-й банківський день із моменту здійснення платежу) перераховуються на вказаний банківський рахунок. Тобто продавець зможе розпоряджатися отриманими від покупців грошима не одразу, а через деякий час.

Для уникнення додаткового адміністративного навантаження на допомогу суб'єктам електронної комерції приходять посередники платежів – платіжні фасілітатори (PayFacs). PayFac є стороннім постачальником послуг, який діє як посередник між продавцями та платіжними процесорами.

Окрім зменшення адміністративного тягаря для субмерсантів, PayFac має технічні можливості повністю налаштувати свою платіжну програму для конкретного веб-сайту. Також вони самостійно встановлюють власні графіки виплат і структури комісії. При цьому, платіжні фасілітатори використовують еквайрингову ліцензію іншої компанії для надання платіжних послуг субторговцям.

Ідея моделі PayFac з точки зору субпродавця полягає в тому, що вона надає їм простіший і оптимізованіший спосіб приймати платежі без необхідності створювати та керувати окремими обліковими записами для кількох сторін.

Отже, платіжний фасилітатор — це фінансова організація, яка спрощує прийом електронних платежів для невеликих або середніх підприємств, надаючи доступ до платіжної інфраструктури через одного провайдера. На відміну від традиційного платіжного процесингу, де кожне підприємство повинно самостійно укласти договори з банками та платіжними системами, PayFac створює «субмерчанти» – субакаунти для бізнесу, об'єднуючи їх в рамках одного головного акаунта, що значно знижує бар'єри для входу та дозволяє підприємствам швидше почати прийом платежів.

Правове регулювання таких фінансових посередників в ЄС передбачає ліцензування та спеціальну реєстрацію, оскільки платіжні фасилітатори підпадають під регулювання Директиви ЄС про платіжні послуги (PSD2). Щоб легально надавати платіжні послуги, PayFac повинні отримати ліцензію платіжної установи (payment institution) або електронної грошової установи (EMI), або укласти договір з ліцензованими фінансовими установами, що дозволяє їм обслуговувати «субмерчантів» у рамках регулювання PSD2 [3].

Крім того, PayFac зобов'язані проводити перевірки на відповідність вимогам щодо боротьби з відмиванням коштів (Anti-Money Laundering, AML) та ідентифікації клієнтів (Know Your Customer, KYC). Директива ЄС щодо боротьби з відмиванням коштів (AMLD) накладає на них обов'язки щодо проведення перевірок для запобігання фінансовим злочинам, що включає збір інформації про кожного «субмерчанта» і перевірку їх на відповідність AML стандартам.

Важливим аспектом для PayFac в ЄС є дотримання прав споживачів та захист їх даних, що регулюється GDPR. Усі платіжні транзакції мають оброблятися з високим рівнем безпеки та конфіденційності даних, забезпечуючи прозорість платежів та інформування споживачів про будь-які додаткові збори та зміни в умовах обслуговування.

Оскільки PayFac бере на себе частину ризиків з обробки платежів та взаємодії з банками від імені субмерчантів, він також несе юридичну відповідальність за будь-які порушення або шахрайство.

Таким чином, правове регулювання PayFac в ЄС спрямоване на забезпечення безпечної та прозорої роботи платіжних фасилітаторів, дотримання фінансової стабільності та захист інтересів кінцевих споживачів.

В Україні PayFac, що надає послуги з приймання та оброблення платежів, має отримати ліцензію на здійснення фінансових послуг. Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги» [4] та регульованих Національним банком

України (НБУ) вимог, PayFac може оформити: 1) ліцензію на надання платіжних послуг – основну ліцензію для роботи в якості платіжної установи (якщо PayFac самостійно обробляє транзакції та працює як платіжна установа); 2) ліцензію на емісію електронних грошей (якщо PayFac надає послуги, що включають зберігання коштів на рахунках та управління електронними грошима).

Таким чином, платіжні фасилітатори у сучасній електронній комерції відіграють важливу роль у підтримці електронної комерції, забезпечуючи підприємствам простий і доступний спосіб підключення платіжної інфраструктури. Завдяки PayFac малі та середні підприємства можуть уникнути складних процедур укладення прямих договорів з банками і платіжними системами, що знижує бар'єри для виходу на ринок. Платіжні функції стали невід'ємною частиною онлайн-платформ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко З. М., Пилипенко А. М. Аналіз ринку платіжних карток та платіжної інфраструктури. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1181/1138>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-8>.
2. Панас А. What is a PayFac? *Checkout.com*. 2024. URL: <https://www.checkout.com/blog/what-is-a-payfac>.
3. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC. OJ L 337, 23.12.2015, p. 35–127.
4. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.